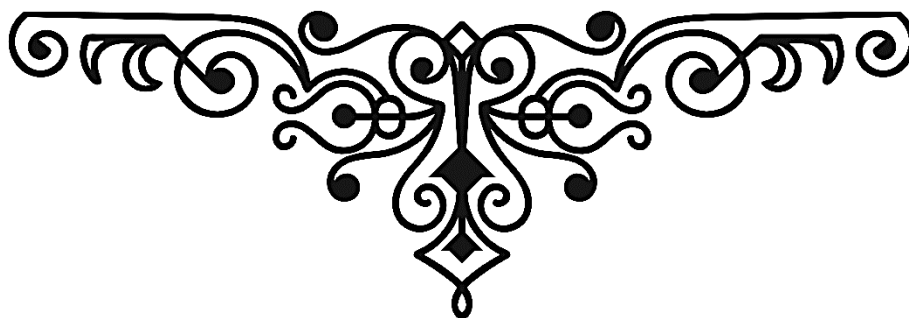

ОРЗУЛАРГА

ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

Тошкент –2022
“FAN ZIYOSI” нашриёти

UO'S: 432.684.24
КБК: 84.5. (5У36)

ОРЗУЛАРГА ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

– Тошкент: «Fan ziyosi» нашриёти, 2022. – 360 бет

Масъул муҳаррир:

Ў.М.Абилов – Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий фанлар кафедраси профессори, фалсафа фанлари доктори

Тузувчилар:

С.Д.Норқулов – Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий фанлар кафедраси мудир, фалсафа фанлари доктори

Ш.А.Искандаров – Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий фанлар кафедраси доценти

Такризчилар:

Б.О.Тўраев – фалсафа фанлари доктори, профессор

Ў.Ғ.Тилавов – фалсафа фанлари доктори, профессор

Ушбу китоб йирик олим, фалсафа фанлари доктори, профессор, Турон фанлар академияси академиги Норқулов Дўстмурод Тошпўлатович таваллудининг 70 йиллиги муносабати билан тайёрланган.

Китобдан Дўстмурод Норқуловнинг дўстлари, шогирдлари ва бошқа яқин инсонлари томонидан профессорнинг ҳаёт йўли, етук олим, устоз сифатидаги ҳамда чин инсонийлик жиҳатлари ҳақида ёзилган мақола-эсселари, шунингдек, юбилей муносабати билан ўтказилган илмий-амалий анжуман иштирокчиларининг соҳа йўналишлари бўйича илмий мақолалари жой олган.

ISBN 978-9943-747-67-8

© «FAN ZIYOSI» нашриёти, 2022

қилинади ва абадий бахт халқ билан ҳамроҳ бўлиб юриши истаги ифодаланади. Бундан ташқари Ҳумо қуши зардуштийлик ва шомонлик тасаввурларида эзгу илоҳларнинг кўринишларидан бири сифатида тасвирлаб келинган. Ҳумо қуши халқ истаклари, келажакка бўлган ишончининг сиймоси сифатида муҳим аҳамият касб этади.

ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МАВЖУД МУАММОЛАР ВА УЛАРНИНГ ЕЧИМЛАРИ

Ғ.Ғ.Утаев - *Тошкент тиббиёт академияси Ижтимоий
фанлар кафедраси катта ўқитувчиси*

Бугунги кунда Ўзбекистоннинг янги қиёфаси таълим соҳасидаги ижобий ўзгаришлар билан ҳам ҳамоҳангдир. Ҳар соҳада каби ногиронлиги бўлган болалар таълимида ҳам жаҳоннинг илғор тенденциялари асосида қатор ислохотлар амалга оширилмоқда. Соғлом болалар билан бир қаторда у ёки бу алоҳида эҳтиёжлари бор болаларнинг ўқишини боланинг ноёб ҳамда яширинган имкониятлари учун мос инклюзив таълимни ташкил этиш мақсадида ҳуқуқий меъёрлар ишлаб чиқилди.

Мамлакатимизда бола ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий асослари яратилиб, бир қатор қонунлар қабул қилинди ва уларда бола ҳуқуқлари кафолатлаб қўйилди, жумладан умумэътироф этилган халқаро ҳужжатлар, хусусан Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси ва Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенциясида инсоннинг таълим олиш бўйича ҳуқуқлари мустаҳкамлаб қўйилган.

Инклюзив таълим дейилганда – бу барча болаларнинг турли хил эҳтиёжларига мослашиш нуқтаи назаридан ҳамма учун таълим мавжудлигини назарда тутадиган умумий

таълимнинг ривожланиш жараёни, бу алоҳида эҳтиёжли болалар учун таълим олиш имкониятини таъминлайди.

Инклюзив сўзи “жалб қилиш” ва “мен хулоса қиламан” маъноларида қўлланиб – бу махсус эҳтиёжга эга болаларни умумий таълим (оммавий) мактабларда ўқитиш жараёнини тавсифлаш учун ишлатиладиган атама.

Инклюзив таълим ҳамма учун таълим жараёнларини очиқлиги маъносини билдиради. Шунингдек, инклюзив таълим барча турдаги болаларга таълим олиш имкониятини яратиб, ногиронлиги бор болалар таълим жараёнларига тўлиқ жалб қилинади.

Ривожланган мамлакатларда XX асрнинг 70 йилларидан бошлаб инклюзив таълимни ривожлантиришга доир турли хил меъёрий ҳуқуқий ҳужжатларни қабул қилиш жараёни бошланган.

Бугунги кунда таълим олиш шакли сифатида жаҳон ҳамжамиятида жадал суратлар билан инклюзив таълим ривожланиб келмоқда. Чунки, айнан инклюзив таълимнинг ривожланиши ногиронлиги бор болаларнинг соғлом болалар билан бир хил мактаб ва бир хил синфхоналарда – бир хил шароитда таълим олишини англатади.

Инклюзив таълим тизимини ривожлантиришдан асосий мақсад – таълим олиш учун тенг имкониятни таъминлаш ва барча болаларнинг индивидуал хусусиятларидан, олдинги таълим ютуқларидан, тили, маданияти, ота-оналарининг ижтимоий ва иқтисодий ҳолатидан қатъий назар таълимда муваффақиятга эришиши учун зарур шарт-шароитларни яратишдир.

Бунинг натижасида соғлом болалар ва шахслар турли хил ёрдамга муҳтож алоҳида эҳтиёжли болалардаги ногиронлик муаммоларини тушуниши натижасида улар ўртасидаги деворларга барҳам беришга олиб келади. Ногиронлиги бор шахсларнинг жамиятдан ихоталаниши (изоляцияси) камаяди.

Натижада ногиронлиги бўлган шахслар жамиятнинг тўлақонли аъзоси сифатида намоён бўлади ва жамият ривожланишига ўз ҳиссасини қўшиш имкониятига эга бўладилар. Ўзбекистонда ҳам инклюзив таълимни ривожланишига бугунги кунда катта аҳамият қаратилмоқда. Инклюзив таълим тизимини жорий қилиш бўйича қатор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилинди.

Жумладан янги таҳрирда қабул қилинган «Таълим тўғрисидаги» қонунда биринчи марта инклюзив таълим шакли тушунчаси киритилди. Ушбу қонуннинг 20-моддасида инклюзив таълимни ташкил этиш тартиби киритилди.

2020 йил 13 октябрда қабул қилинган “Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги президент қарорида 2020–2025 йилларда халқ таълими тизимида инклюзив таълимни ривожлантириш концепциясини амалга ошириш бўйича “йўл харитаси” ҳамда Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болалар таълимини 2025 йилгача ривожлантиришнинг мақсадли параметрлари тасдиқланди.

Мазкур ҳужжатларда жамиятимизнинг бир бўлаги бўлган махсус ёрдамга муҳтож болаларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш, уларга таълим-тарбия бериш, уларнинг соғлом болалар қаторидан ўрин олиб ўз қобилияти, имкониятларини кўрсата олишига, маънавий камол топишига қаратилган чора-тадбирлар белгилаб берилган.

Бугунги кунда республика бўйича жисмоний ёки руҳий ривожланишида нуқсонли бўлган болалар учун жами 86 та ихтисослаштирилган мактаб ва мактаб-интернатларда (кейинги ўринларда - ихтисослаштирилган таълим муассасалари) 21,2 минг нафар, 21 та санаторий туридаги мактаб-интернатларда 6,1 минг нафар ўқувчилар таълим-тарбия олади. Шунингдек, узоқ муддат даволанишга муҳтож бўлган 13,3 минг нафар ўқувчилар уйда яқка тартибда

ўқитилади.

Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларни ўқитиш учун инклюзив таълим тизимини ташкил этиш, кадрларни тайёрлаш, ўқув жараёнини ташкил этиш ва молиялаштириш соҳасида уларнинг таълим олишга бўлган тенг ҳуқуқларини таъминлаш борасида кўплаб муаммо ва камчиликлар мавжуд.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкинки имконияти чекланган болалар бошқалар сингари бир хил шароитда таълим олиши, уларга дарсликлар, ўқув қўлланмалари билан таъминланиб барча шарт-шароитлар яратилиб берилиши лозим. Бундай болалар ҳам соғлом болалар каби қийналмасдан мактабга бориши, албатта келажакда вақти келиб ўз йўлини осонроқ топиши мумкин.

Шунингдек, биз жамиятимизнинг онгини тубдан ўзгартиришимиз керак, чунки соғлом болаларнинг ота-оналари ва умумий мактаб ўқитувчилари ногиронлиги бўлган болаларни барча болалар билан бирга бир хил шароитда таълим олиш ҳуқуқига эга эканлигини англаб етиши керак. Шундагина жамият ҳам имконияти чекланган шахсларга бегонадек ажабланиб қарамайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон декларацияси. 1948 й.
2. Бола ҳуқуқлари декларацияси. 1959 й.
3. Таълим олишда камситишга қарши курашиш конвенцияси. 1960 й.
4. Ўзбекистон Республикаси таълим тўғрисидаги қонуни 23.09.2020 й. ЎРҚ-637-сон.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарори, 2020 йил 13 октябрь ПҚ-4860-сон.
6. Нишанбаева Э., Абдухалилов А. «Инклюзив таълимни

ривожланишида ижтимоий шерикликнинг тутган ўрни”. Ижтимоий тадқиқотлар журнали 4-сон, 3-жилд. Тошкент 2020 й. 126-133 б.

МОДЕРНИЗАЦИЯ НИМА?

Умарова Фарида Саидикрамовна – *Тошкент тиббиёт академияси катта ўқитувчиси, фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)*

“Модернизация” (французча “moderne”) тушунчаси, этимологик нуқтаи назардан, модерн, мода, модернизм, модификация каби сўзлар билан боғлиқдир. Уларнинг барчаси француз тилидан, лексикасидан олинган. Мазкур тушунчалар ҳақида қисқача тўхталиб ўтиш, бизнинг фикримизча, модернизациянинг турли ижтимоий соҳалар билан боғлиқлигини, уни кенгроқ тушуниш зарурлигини англашга ёрдам беради.

“Модерн” (французча “modern”) сўзининг этимологик маъноси замонавий демакдир. Мутахассисларнинг таъкидлашича, модерн сунъий макондаги бир хилликка, стандарт тасаввурларга ноодатийлик, табиатдаги ранг-барангликни олиб кириш ҳисобланади. XIX аср охири XX аср бошларида у амалий эҳтиёжлар ифодаси ўлароқ архитектурада, уй-жойлар безакларида, шаҳар дизайнида пайдо бўлади. Италия, Франция, Бельгия, Англия каби мамлакатларда иншоотларни, панжараларни, йўлакларни, хоналарни табиий белгилар, элементлар ва артефактлар билан безатиш замонавийлаштириш услуги сифатида қаралади. Индустириал жамият томон ривожланиш шаҳар дизайни ва муҳитида маълум бир стандартларни шакллантирган эдики, ижодий изланишларга мойил мусаввирлар, ҳайкалтарошлар,

йўналишлари бўйича илмий мақолалари тўплами	
Д.Т.Норқулов - Вақтинг кетди – нақдинг кетди.....	227
Ў.М.Абилов - Миллийлик ва умуминсонийлик оптимизми.....	236
Б.О.Тураев -Тарихий хотирани тиклашда тарихчилар ҳамжиҳатлигини янада кучайтириш муаммолари.....	244
С.Д.Норқулов - Онг моҳияти ҳақида қисқача мулоҳаза.....	255
Тураев Бахтиёр Оманович -Маънавий меросни ўрганишда синергетик методологиянинг ўрни.....	261
Ш.А.Искандаров - Марказий Осиё арабларининг бола туғилиши билан боғлиқ маросимлари.....	272
В.О'.Ро'зиёв - Internet va ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar ongi va ma'naviyatiga ta'siri.....	279
Л.Ю.Махмудов - Фуқаролик жамияти шаклланиши жараёнида ҳуқуқий маданиятнинг ўрни.....	284
М.Абдуллаев - Махтумқули Фироғийнинг инсон моҳияти борасидаги қарашлари.....	288
Р.Р.Сауров - Ходимлар компетентлиги ва институтнинг самарали фаолият юритиши.....	294
О.Бўриев, Ҳ.Тошмуродов - Абу Райҳон Беруний таваллудининг 1050 йиллигига Берунийнинг “Қадимги халқлардан қолган ёдгорликлар” асари муҳим этнографик манба сифатида	298
Н.И.Рўзиев - Девону луғатит-туркда халқ табибини сеҳрли ва рационал даволаш усуллари.....	309
Н.Х.Абдурахманова - Ҳуқуқий маданият ва демократия: ижтимоий фалсафий ёндашувлар ва концепциялар.....	313
Х.Очилова - Ўзбекларда белбоғ билан боғлиқ эътиқод ва удумлар (Қашқадарё воҳаси мисолида).....	317
А.А.Азизов - Ўзбек давлатчилигида ҳокимият рамзларига оид айрим мулоҳазалар.....	333
Ғ.Ғ.Утаев - Инклюзив таълимни ривожлантиришда мавжуд муаммолар ва уларнинг ечимлари.....	344
Ф.С.Умарова – Модернизация нима?.....	348
ХУЛОСА	355

ОРЗУЛАРГА ҲАМОҲАНГ ҲАЁТ

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«FAN ZIYOSI» нашриётига 2021 йил 14 февралда
берилган 308197041-сонли лицензияси
Нашриёт манзили: Тошкент шаҳри, А. Навоий кўчаси, 30 уй.

Times гарнитураси. Босма тобоғи 18,25.
Босишга рухсат этилди 11.11.2022. Буюртма № 56
Қоғоз бичими 60x84 ^{1/16}. Шартли б. т.-18,25.
Адади 300 нусхада.
«Munis design group» МЧЖ босмахонасида чоп этилган.
100170, Тошкент ш. Бўз – 2 мавзеси 17А уй.